

Geneze a zahraniční recepce *Umění překladu Jiřího Levého*

Jelizaveta Getta
Univerzita Karlova
Getta1994@seznam.cz

THE GENESIS AND INTERNATIONAL RECEPTION OF *THE ART OF TRANSLATION* BY JIŘÍ LEVÝ

The article overviews the evolution of *The Art of Translation* by Jiří Levý starting with the genesis of the original Czech version, which can be considered the culmination of the author's academic career. The first foreign languages the book was translated into were German and Russian. Since the Czech original was strongly imbedded in the Czech culture and literature, the translation required adaptations to the target cultures. The paper aims to trace the translation process of Levý's publication with the main focus on its German version. Together with the Czech original, this version served as the basis for the second Czech edition. The final part of the article focuses on the international reception of Levý's masterpiece and introduces its recent translations into foreign languages.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Jiří Levý — literární překlad — translátologie — překladatelství — český strukturalismus

Jiří Levý — literary translation — translation studies — translation practice — Czech Structuralism

DOI:

<https://doi.org/10.14712/23366729.2021.1.1>

Umění překladu — dílo nejvýznamnějšího českého teoretika překladu, Jiřího Levého, je pozoruhodné nejen z hlediska svého obsahu, ale také vývoje. Český originál *Umění překladu* vyšel roku 1963 a záhy vzbudil pozornost i v zahraničí. Jako první se objevil jeho německý překlad roku 1969, paralelně probíhal také překlad díla do ruštiny. Příprava obou verzí vyžadovala rozsáhlé úpravy na rovině jazykové i pragmatické, neboť teze prezentované v originále byly pevně spjaty s českým literárním prostředím. Levý za tímto účelem původní verzi *Umění překladu* výrazně upravil. České ukázky překladatelských jevů vyměnil za německé a ruské analogie, kromě toho dílo aktualizoval a rozšířil o další poznatky. Německá verze tak poprvé představila Levého myšlenky v zahraničí a později posloužila spolu s originálem jako podklad pro druhé české vydání *Umění překladu*, jež roku 1983 připravil Karel Hausenblas. Bez ohledu na to, že od publikace první edice uběhlo skoro šedesát let, neztrácejí teoretické úvahy prezentované v *Umění překladu* na aktuálnosti, ba naopak. Během posledního desetiletí bylo toto dílo v různém rozsahu překládáno do dalších jazyků, nyní je znovu čteno a objevováno.

Tento článek si klade za cíl probádat genezi zejména první části *Umění překlada* a zachytit jednotlivé etapy vývoje dané publikace v národním i zahraničním kontextu. Zvláštní pozornost je věnována vzniku jejího německého překladu a jeho konfrontaci s českými edicemi. Sběr badatelského materiálu pro tuto studii probíhal také formou archivního výzkumu a polostrukturovaných rozhovorů. Primární výzkum byl následně doplněn translatologickou analýzou a kritickou analýzou diskurzu.

GENEZE PRVNÍ EDICE UMĚNÍ PŘEKLADU

Cesta k prvnímu vydání *Umění překlada* (1963) započala již v padesátých letech. Tuto monografii lze považovat za kulminaci Levého dlouhodobé interdisciplinární badatelské činnosti.¹

Za první souvislou stať, jež obsahuje základy *Umění překlada*, lze pokládat článek „O některých zákonitostech překladatelské věrnosti“, který roku 1953 vyšel v periodiku *Slovo a slovesnost* a skládá se ze tří kapitol.² První z nich, „Umělecké dílo a překladatelovy pracovní postupy“, rozebírá dialektiku věrnosti a volnosti překlada, k níž autor uvádí paralelu obecného a jedinečného. Tento výklad se téměř překrývá s kapitolami „Překladatelovy pracovní postupy“ a „Celek a část“, jež se v *Umění překlada* (1963) nacházejí na začátku části „Reprodukční věrnost“.³

Článek dále pokračuje kapitolou s názvem „Národní a dobová specifčnost“. Pasáž se stejným názvem je v *Umění překlada* (1963) umístěna mezi kapitoly „Překladatelovy pracovní postupy“ a „Celek a část“. Tato pasáž obsahuje výklad k převodu prvků, které jsou v originále historicky a dobově podmíněny, jako například měrné jednotky, oslovení či reálie, pro které cílový jazyk nemá ekvivalent.⁴ Poslední kapitola článku, „Překladatelská metoda a koncepce“, zahrnuje myšlenky později prezentované v kapitolách „Přestylování předlohy“ a „Dvojitá norma v překlada“.⁵

Další významnou část, která se později objevila v *Umění překlada*, Levý publikoval v periodiku *Slovo a slovesnost* roku 1955. Článek nese název „Překladatelský proces — jeho objektivní podmínky a psychologie“ a skládá se ze tří kapitol. První z nich, „Objektivní podmínky překladatelského procesu“, se věnuje nesouměřitelnosti jazykových systémů a v *Umění překlada* (1963) odráží obsah kapitoly „Přestylování předlohy“.⁶ Druhá kapitola článku, „Psychologie překladatelského procesu (základní rys)“, upozorňuje na nezbytnost rozlišovat mezi objektivní skutečností a skutečností díla, což uvozuje následující výklad k překladatelské interpretaci. O stejné problematice v *Umění překlada* pojednává kapitola „Pochopení předlohy“.⁷ V tomto příspěvku se tedy rýsuje pozdější struktura obsáhlého celku „Překladatelský proces“ (1963).

1 *Umění překlada* obsahuje i poznatky ze strukturální lingvistiky a estetiky.

2 Levý 1953, s. 63–80.

3 Levý 1963, s. 72–90.

4 Tamtéž, s. 77–85.

5 Tamtéž, s. 38–48, 52–58.

6 Tamtéž, s. 38–48.

7 Tamtéž, s. 25–30.

Poslední část článku, „Psychologie překladatelského procesu (druhotné tendence)“, rozebírá postupy, k nimž překladatel během své práce inklinuje. Tyto překladatelské postupy v *Umění překlada* obsahuje kapitola „Styl umělecký a překladatelský“.⁸

Článek „Překladatelský proces — jeho objektivní podmínky a psychologie“ (1955) se stává základem skript *Kapitoly z teorie a metodiky překlada*, jež Levý vytvořil s Bohuslavem Ilkem a publikoval roku 1956. Mezi článkem a skripty lze pozorovat jen nepatrné rozdíly v příkladech, na nichž jsou vykládané překladatelské jevy demonstrovány. Například role jazykové podmíněnosti je v článku doložena pouze Bělinského kritikou francouzského překlada Gogola,⁹ zatímco skripta (1956) na stejném místě přidávají citát Edwarda Sapira k problematice jazykového relativismu.¹⁰ Oproti článku je rovněž ve skriptech rozvedena ukázka překlada Čapkových vyjádření zvukových představ.¹¹ Do skript byla dále nově přidána část věnující se překlada knižního názvu,¹² která se téměř beze změny objevuje i v publikaci *Umění překlada*, kde je pouze doplněna o vztah ideologického stanoviska překladatele při převodu knižních názvů.¹³

Další skripta, *Úvod do teorie překlada*, Levý vydal roku 1958. Tentokrát se jednalo o monografii, jež de facto kopírovala strukturu článku „Umělecké otázky překlada“, publikovaného roku 1957 v periodiku *Česká literatura*. Ten, s drobnými odchylkami, zahrnuje obsah kapitol „Stav teoretického myšlení o otázkách překlada“, „Překladatelský proces“ a „Realismus v překladatelství“ z pozdější publikace *Umění překlada*.¹⁴ *Úvod do teorie překlada* Levý komentuje slovy: „Shrnuji některé ze svých prací o teorii uměleckého překlada, které tvoří soustavný celek, aby byly přístupny v souborné podobě.“¹⁵ Tato práce obsahuje čtyři kapitoly a již velmi zřetelně připomíná následnou publikaci *Umění překlada*, respektive její první část.¹⁶ Překladatel Levého stěžejního díla do ruštiny, Vladimir Rossels, tato skripta označil za jednu ze dvou základních etap, jež vedly ke vzniku *Umění překlada*.

Pro vydání [*Umění překlada*] 1963 byla tato varianta přepracována a doplněna o přehled literatury z oblasti dané problematiky, podrobné výzkumy specifiky jednotlivých žánrů překladaové literatury, versologickou část a příklady konkrétní analýzy překladatelských problémů. Již napsané kapitoly byly značně rozšířeny, takže ze 110 stran strojopisu vzniklo dílo v rozsahu 14 tiskových archů. Zde dal autor svému dílu také precizní hierarchickou strukturu.¹⁷

8 Tamtéž, s. 91–104.

9 Levý 1955, s. 65–87.

10 Levý — Ilk 1956, s. 5.

11 Tamtéž, s. 31.

12 Tamtéž, s. 37.

13 Levý 1963, s. 110.

14 Tamtéž, s. 9–63.

15 Levý 1958, s. 3.

16 Kniha je rozdělena do dvou částí, první se zabývá obecnými otázkami překladatelské teorie a praxe, druhá se soustředí na překlada poezie.

17 Rossels in Levý 1974, s. 10–11.

Rossels považuje i originál z roku 1963 spíše za krok k mezinárodní verzi *Umění překlada* (podrobněji viz kapitola „Zprostředkování *Umění překlada* pro ruské a německé čtenáře“).¹⁸

Na tomto místě je nutné rovněž jmenovat Levého dvě zásadní badatelské práce, a to kandidátskou disertaci „Vývoj překladatelských metod v české literatuře“ (1957) a habilitační práci „Základní otázky teorie překlada“ (1958), v rámci nichž autor provedl výzkum nezbytný pro sestavení *Umění překlada*. Do *Umění překlada* se promítly také poznatky z Levého dlouholeté srovnávací práce, jejíž výsledky byly shrnuty v desítkách studií analyzujících vyjadřovací styl autorů, jejichž jména v ukázkách uvedených v *Umění překlada* figurují. Jako příklad jmenujme dílo Karla Čapka, Walta Whitmana, nebo Williama Shakespeara.¹⁹

ZPROSTŘEDKOVÁNÍ UMĚNÍ PŘEKLADU PRO RUSKÉ A NĚMECKÉ ČTENÁŘE

První edice *Umění překlada* záhy vzbudila zájem zahraniční odborné veřejnosti, a to nejprve v západním Německu. Frankfurtské nakladatelství Athenäum o překlad požádalo Waltera Schamschulu, kterého považovalo za vhodného kandidáta díky jeho dvojjazyčnému česko-německému původu a studiu slavistiky. Dle Schamschulových slov překladatelský proces započal v roce 1965. Paralelně bylo *Umění překlada* překládáno do ruštiny.²⁰ Těto úlohy se zhostil Vladimír Rossels. Ruská verze díla vyšla roku 1974 v moskevském nakladatelství Progress.

Rossels v předmluvě k ruské edici píše, že charakter *Umění překlada* představoval pro překladatele z jiných zemí problémy, neboť jeho originál byl orientován na analýzu českého literárního a překladatelského prostředí. Dle Rosselse proto překladatelé, kteří chtěli dílo zprostředkovat do svých národních jazyků, Levého požádali o změnu charakteru příkladů a přiblížení textu čtenářům cílových kultur.²¹

Schamschula se rovněž v předmluvě k německému vydání vyjadřuje k překladatelskému procesu a spolupráci s autorem. Levý se dle Schamschuly na adaptaci německé verze velmi aktivně podílel. Překladatel s autorem konzultoval zejména převod terminologie, která vzhledem k Levého novátorským myšlenkám mnohdy neměla v němčině odpovídající ekvivalenty. Ty proto musely být nově vymyšleny.²²

Rossels navíc připouští možnost přípravy mezinárodní verze *Umění překlada*:

18 Rossels in Levý 1974, s. 13.

19 Např. Levý, Jiří. „Čapkův Loupežník a Shakespeare“. *Jazyk a literatura* 3. *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci*, 1956, Praha: SPN; Levý, Jiří. „Walt Whitman v českých překladech“, *Host do domu* 11, 1955, č. 2, s. 513–515.

20 Schamschula tak soudí dle Levého publikace *Západní literární věda a estetika*, v níž se nachází věnování datované rokem 1966, kdy se s Levým potkali v Brně (sdělení e-mailem dne 7. 7. 2020). Rossels v předmluvě k ruskému překlada píše o tom, že s Levým o ruském překlada diskutoval roku 1965, o rok později byly přeloženy některé kapitoly díla, které vyšly ve sborníku *Tetradí perevodčika* (Rossels in Levý 1974, s. 13).

21 Rossels in Levý 1974, s. 13.

22 Schamschula in Levý 1969, s. 11.

Levý proto začal uvažovat o třetí, mezinárodní variantě díla — zpočátku chtěl pouze změnit příklady, ale nakonec zjistil, že by si každá taková změna vyžádala velké zásahy a následně zpřesnění závěrů.²³

Jettmarová v předmluvě ke čtvrtému vydání *Umění překladu* píše o dvou verzích textu pro překlad do němčiny a ruštiny,²⁴ ve sborníku *Mozaiky překladu* uvádí, že verzi pro německý překlad Levý dokončil v roce 1967.²⁵ Hausenblas v předmluvě ke druhému vydání *Umění překladu* hovoří o úpravách, které Levý speciálně pro německé vydání provedl.²⁶ Rossels v předmluvě k ruskému překladu *Umění překladu* dále zmiňuje, že ruský i německý překlad vycházely z připravované mezinárodní verze této publikace.²⁷ Schamschula si dle vlastních slov na žádný kompletní přípravný rukopis *Umění překladu*, jenž měl sloužit jako předloha pro německou verzi, nevzpomíná. Dle něj se jednalo pouze o jednotlivé stránky, jejichž obsah bylo třeba pro německé publikum upravit obzvlášť výrazně. Předlohou Schamschulovi posloužil český originál *Umění překladu* publikovaný roku 1963.²⁸

V Archivu Masarykovy univerzity se nacházejí prameny, jež svědčí o zmiňované spolupráci Schamschuly s Levým a zároveň nevyvracejí Levého plány vytvořit mezinárodní verzi díla. Jedná se o přepracované stránky, které autor sestavoval z výstřižků originálu *Umění překladu*, vyškrtával pasáže, které zřejmě považoval za irelevantní pro světové publikum a vpisoval návrhy, jimiž by bylo možné vynechané pasáže nahradit. Někdy stránky z první edice *Umění překladu* (1963) pouze přepracoval. Jako příklad jmenujme úpravu strany 62,²⁹ kde Levý v originále rozebírá problematiku dvojznačného vztahu překladu k původní literatuře výchozí i cílové kultury. V upravené verzi navrhuje vynechat odstavec popisující literární situaci během národního obrození, neboť se jedná o realii pevně vázanou na české prostředí. Místo této části uvádí zmínku o interpretaci Françoise Villona mezi dvěma světovými válkami. Daná změna byla následně zapracována do německé verze. Levý také požadoval odstranění odstavce o tom, že překlad může původní písemnictví posilovat, ale může mu naopak i konkurovat. Svou tezi dokládá na písemnictví národního obrození. V německém překladu však tato změna není zohledněna zcela důsledně — vynechány jsou pouze příklady vázané na české prostředí.

Většina přípravných materiálů se nachází v archivní složce „Zbytky z německé verze (při ruské úpravě)“. Levý do přepracovaných stránek zanáší příklady z německé literatury, zároveň ale ponechává ukázky vázané na ruskou literaturu. Jako příklad uveďme adaptovanou stranu 137, kde autor upozorňuje na nejednoznačnost jazykového charakteru postav v divadelním dialogu a pro názornost uvádí výňatek

23 Rossels in Levý 1974, s. 13.

24 Jettmarová in Levý 2012, s. 9.

25 Jettmarová 2016, s. 124 a 168.

26 Hausenblas in Levý 1983, s. 10.

27 Rossels in Levý 1974, s. 13.

28 Rozhovor s Walterem Schamschulou, Skype, Praha–Huntsville, 17. 6. 2020.

29 Levý 1969, s. 75–76. Archiv Masarykovy univerzity, Osobní fond Jiřího Levého, B 34 — Poznámky k teorii překladu, Karton 2. Stránkování v archivních materiálech se shoduje s tištěnou verzí *Umění překladu* z roku 1963.

z komedie Alexandra Ostrovského *Bankrot* spolu s jeho překlady do češtiny, v nichž jsou ale klíčové postavy ochuzeny o své sociální a národní jazykové charakteristiky. Tento příklad je zachován jak v německé verzi s odpovídajícím německým překladem,³⁰ tak v ruské edici, kde zůstává i konfrontace s českým převodem ukázkového příkladu.³¹ Schamschula považuje zachování příkladů z ruské literatury za doklad toho, že německá adaptace vznikala souběžně s ruskou.³² Rossels v předmluvě k ruskému překladu *Umění překladu* explicitně uvádí, že se Levý zároveň pokoušel o kompilát určený mezinárodnímu čtenáři.³³ Německá a ruská verze si odpovídají také v grafickém rozvržení obou publikací. Jako příklad jmenujme opět pasáž z kapitoly „Překlad divadelních her“,³⁴ rusky „Perevod p'jes“.³⁵ V německém i ruském překladu je použito stejného náčrtku pro zobrazení práce se složitou syntaxí při překladu *Hamleta*. Tento náčrtek však v originálu *Umění překladu* (1963) chybí.³⁶ Shoda grafické stránky tedy rovněž svědčí o příbuznosti německé a ruské verze a o tom, že vycházely ze souběžných úprav originálu, které Levý pro cizojazyčné edice prováděl.

SPECIFIKA PŘEKladU UMĚNÍ PŘEKladU DO NĚMČINY

Tato kapitola se podrobněji zaměřuje na vymezení specifik spjatých s překladem *Umění překladu* do němčiny. Ta lze rozdělit do dvou hlavních skupin: obsahová a situační. Obsahová specifika spočívala v pevném sepětí díla s českým prostředím. Největší roli zde hrály překladatelské problémy na lexikální a pragmatické rovině. Situační specifika jsou spojena s tehdejší politickou situací a přerušením spolupráce překladatele s autorem v důsledku autorova náhlého úmrtí.

Lexikální rovinu reprezentují zejména termíny lokalizované do němčiny poprvé, což se odráží i na nejednotnosti převodu některých z nich. Jako příklad uveďme pojem „překladovost“.³⁷ Jedná se o jeden z Levého neologismů, který později ve svém díle rozvedl Anton Popovič.³⁸ Levý pojem „překladovost“ definuje dvěma způsoby, a to 1) jako skutečnost, že je dílo překládáno, anebo 2) jako hodnotu překladu, která v závislosti na jeho kvalitě může být kladná či záporná. Do němčiny Schamschula daný pojem překládá jako „das Übersetztsein“,³⁹ což by se do češtiny dalo zpětným překladem doslovně převést jako „být přeložen“, na jiném místě je užito adjektivního substantiva „das Übersetzerische“, tedy „to překladové“,⁴⁰ přičemž v obou příkladech byl tento pojem uveden ve smyslu hodnoty překladu.

30 Levý 1969, s. 149.

31 Levý 1974, s. 204–205.

32 E-mailová korespondence s Walterem Schamschulou, 7. 7. 2020.

33 Rossels in Levý 1974, s. 13.

34 Levý 1983, s. 161.

35 Levý 1974, s. 178.

36 V německém překladu se ukázka nachází na straně 128, v ruském viz strana 180.

37 Levý 1963 s. 60.

38 Popovič 1983, s. 177.

39 Levý 1969, s. 74.

40 Tamtéž, s. 76.

Dle archivních materiálů měl Levý alespoň některou z verzí německého rukopisu pro kontrolu k dispozici. Korektury, jež se nalézají v Archivu Masarykovy univerzity, však Schamschula dle vlastních slov od Levého neobdržel.⁴¹ V osobním fondu Jiřího Levého se nachází korektura německého rukopisu, kam autor zanesl zejména úpravy týkající se lexika, české diakritiky v příkladech a grafické stránky. Ojedinele se zde vyskytují i rozsáhlejší zásahy — doplnění nebo vynechávky. Nutno ale zároveň konstatovat, že některé pasáže se v hotovém překladu odlišují od původního rukopisu i navržené korektury. Jako příklad uvedme překlad následujícího souvětí: „Text díla se **společensky realizuje** a umělecky působí teprve tehdy, je-li čten.“⁴² V rukopisu německého překladu původně stálo: „Der Text eines Werks wird in der **Gesellschaft der Leser** realisiert und wirkt als Kunstwerk erst dann, wenn er gelesen wird.“ Levý v korektuře navrhuje místo „Gesellschaft der Leser“ (doslovný překlad: „společnost čtenářů“) užít výrazu „**Leserpublikum**“ (doslovný překlad: „čtenářské publikum“).⁴³ Finální překlad však obsahuje formulaci **Kulturmilieu des Lesers** (doslovný překlad: „kulturní prostředí čtenáře“).⁴⁴

Nejvýraznější adaptaci obsahové složky z hlediska pragmatického si žádaly příklady, jimiž jsou Levého teoretické teze v *Umění překladu* doprovázeny. Levý je upravoval dle relevance pro německé publikum, snažil se zejména o nalezení co nejpřesnějších paralel vykládaných překladatelských jevů v české a německé překladové literatuře.

V českém originálu v kapitole „Interpretace předlohy“ Levý demonstruje překladatelský subjektivismus na úryvku Saudkova překladu hry *Jak zkrotit saň*. „Za místní jména v okolí Stratfordu [Saudek] dosazuje kraj z blízkosti svého vlastního rodiště a uvádí na scénu **Franči Posekanou z Dráteníku** nebo ves Mokrou Loučku.“⁴⁵ Podobnou tendenci Levý našel v německém prostředí u Heinricha Zschokkeho. Mezi dokumenty v Archivu Masarykovy univerzity se nachází strojově psaný úryvek ze Zschokkeho překladu Molierérova díla *Precieuses ridicules*. Levý k němu připojil poznámku: „Místo Franči Posekaná z Dráteníku“. Kromě samotného překladu tu vyjmenovává projevy Zschokkeho překladatelského subjektivismu. Tento úryvek byl do německé verze zapracován jen zčásti. Zatímco v německé edici se dočteme pouze o tom, že Zschokke do překladu vkládal své osobní literární sympatie a antipatie,⁴⁶ Levého poznámka se navíc odvolává přímo na příklady poněmčování, jež přesně odpovídají Saudkovu přístupu v českém originále. Lze si tedy klást otázku, zda překladatel či editor tento vzkaz před vydáním německé verze obdržel.⁴⁷

41 E-mailová korespondence s Walterem Schamschulou, 7. 7. 2020. Schamschula po prohlédnutí zaslaných skenů dané korektury uvedl, že od Levého nedostával materiály na průklepovém papíře, z čehož usoudil, že konkrétně tato korektura k němu nedorazila.

42 Levý 1963, s. 20; pokud není uvedeno jinak, zvýraznila J. G.

43 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní fond Jiřího Levého, B 34 — Poznámky k teorii překladu, Karton 1.

44 Levý 1969, s. 37.

45 Levý 1963, s. 32.

46 Levý 1969, s. 48–49.

47 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní fond Jiřího Levého, B 34 — Poznámky k teorii překladu, Karton 4.

Vedle specifík obsahových tvořila velkou skupinu při překladu *Umění překladu* i specifika situační. Dle údaje na konci jedné ze stran rukopisu německého překladu měla německá verze vyjít již roku 1967. Z podoby korektur vyplývá, že německý rukopis byl v tomto roce téměř kompletní, ne však hotový k publikaci.⁴⁸ Schamschula v předmluvě, sepsané roku 1968, uvádí, že poslední, co Levý stihl dokončit, byla předmluva k německému vydání. Předmluvou však Schamschula mínil úvodní kapitulu „Stav teoretického myšlení o otázkách překladu“ (německy: „Der Stand der theoretischen Beschäftigung mit den Fragen des Übersetzens“).⁴⁹ Levý ji pro německou verzi aktualizoval k tehdejšímu stavu mezinárodního vývoje z hlediska lingvistického i literárněvědného.⁵⁰

Úmrtí Levého na začátku roku 1967 mělo následky pro vydání německé i ruské verze. Při přípravě ruského překladu posílal Levý Rosselsovi jednotlivé kapitoly orientované na ruské příjemce. Poslední z nich do Moskvy dorazily již po autorově smrti.⁵¹ Schamschula ve své předmluvě k německému překladu uvádí, že po Levého náhlém odchodu zůstalo v připravovaném textu několik nejasností, jež by ještě vyžadovaly konzultaci s autorem. Schamschula tedy překlad dokončoval samostatně, co nejvíce v souladu s myšlenkami i vyjadřovacím stylem autora. Také aktualizoval mezinárodní bibliografii k teorii a praxi překladu, k níž měl podklady z českého originálu a materiálů, které mu Levý dal k dispozici v průběhu spolupráce.

K finalizaci německého překladu je nutné dodat, že jeho vznik, založený na spolupráci autora s překladatelem, byl pravděpodobně ovlivněn i tehdejší politickou situací. Schamschula se domnívá, že korespondenci s Levým limitovala cenzura, a předpokládá, že některé podklady, jež mu Levý posílal, se do Frankfurtu nedostaly.⁵²

DRUHÉ ČESKÉ VYDÁNÍ *UMĚNÍ PŘEKladu*

Druhé vydání *Umění překladu* v roce 1983 připravil pro nakladatelství Panorama Karel Hausenblas. Jako lingvista širokého zaměření se ve své akademické kariéře zajímal i o teorii a praxi překladu. Svědčí o tom stať „Styl a překlad“,⁵³ recenze *Umění překladu* (viz níže) a také archivní prameny z osobního fondu Karla Hausenblase, týkající se především teorie překladu, jež si nechával posílat z Univerzity Karla Marxe v Lipsku.⁵⁴ Předlohou k vytvoření druhé české edice Hausenblasovi posloužil německý překlad *Umění překladu* v kombinaci s českým originálem z roku 1963. Jednalo se tedy

48 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní fond Jiřího Levého, B 34 — Poznámky k teorii překladu, Karton 4.

49 Rozhovor s Walterem Schamschulou, Skype, Praha–Huntsville, 17. 6. 2020.

50 Schamschula in Levý 1969, s. 11.

51 Rossels in Levý 1974, s. 16.

52 Rozhovor s Walterem Schamschulou, Skype, Praha–Huntsville, 17. 6. 2020.

53 Hausenblas 1968.

54 Archiv Univerzity Karlovy, Osobní fond Karla Hausenblase. Jako příklad jmenujme text Gerta Jägerera: *Zur Problematik von Gegenstand und Objekt* nebo Oto Kadeho: *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*.

o zpětný překlad z němčiny doplněný o informace z originálu, jež se do německé verze nedostaly.⁵⁵

K *Umění překladu* se Hausenblas vyjádřil roku 1965 v recenzi „Překládání a teorie literatury (Nad knihou J. Levého *Umění překladu*)“, již sám však nazývá úvahou. Levému vytýká mimo jiné pojem „realistický překlad“. „Co se rozumí realistickým překladem, není tu však výslovně vymezeno a přiznám se, že dobře nevím, co si pod tím představit.“ Naráží zde na nejasnosti spojené s absencí definice „nerealistického“ překladu a chybějícím dobovým zařazením pojmu. Dle Hausenblase proto nelze určit, zda se jedná o realismus v jeho širokém pojetí, kdy se přívlastkem „realistický“ označuje „všechno zdravé, pokrokové umění všech dob“, anebo se jedná o realismus v užším slova smyslu, tedy směr, který „v naší literatuře zaujal přední místo v posledních desetiletích 19. století“.⁵⁶

Na danou výtku Levý reagoval v přepracované verzi pro německé vydání,⁵⁷ kdy již do úvodní kapitoly „Die literaturwissenschaftlichen Methoden“ (česky v druhé edici: „Literárněvědné metody“) zařadil vysvětlení:

Pojem „realismus“ ovšem může být chápán buď v literárněhistorickém významu (jako metoda, která byla vypracována kritickými realisty 18. a 19. století), anebo ve významu filozofickém (gnoseologické stanovisko, které odpovídá dialektickému materialismu).⁵⁸

Levý dodává, že tento pojem užívali někteří sovětsí autoři jako náhradu za „adekvátní“ překlad, dále ale uznává, že pro *Umění překladu* daný výraz ztrácí konkrétní smysl.⁵⁹ První vydání *Umění překladu* také obsahovalo samostatnou kapitolu s názvem „Realismus v překládání“,⁶⁰ jež byla pro německou verzi přejmenována a v druhé edici se objevuje pod názvem „Estetické problémy překladu“.⁶¹ Její obsah zůstává zachován, čímž Levý dokazuje, že v prvním vydání přívlastkem „realistický“ označoval překlad „adekvátní“ neboli „pravdivý“.

Hausenblas dále negativně hodnotí skutečnost, že Levý klade paralelu mezi hebrejstvím a překladatelstvím, neboť podle Hausenblase je divadelní hra určena k inscenaci, zatímco originální dílo k překladu primárně určeno není. Rovněž vytýká rozlišování mezi „textem díla a dílem v užším slova smyslu“ a považuje za nevhodné volit

55 Hausenblas in Levý 1983, s. 10.

56 Hausenblas 1965, s. 161–162.

57 Levý 1969, s. 27–28.

58 Levý 1983, s. 34–35.

59 Tamtéž, s. 34–35. Jako příklad lze uvést článek Ivana Kaškina „V borbe za realističeskij perevod“ z roku 1954, jenž roku 1977 vyšel v publikaci *Dla čitateľa sovremennika: Stafji i issledovanija*. I Kaškinova definice realistického překladu je však značně neurčitá: „Realistický překlad vyžaduje trojí, ne však jedinou věrnost: věrnost originálu, věrnost skutečnosti a věrnost čtenáři.“ Kaškin toto označení sám považoval pouze za „pracovní název“ (srov. https://modernlib.net/books/kashkin_ivan/dlya_chitatelyasovremennika_stati_i_issledovaniya/read).

60 Levý 1963, s. 49.

61 Levý 1983, s. 82.

„slovo“ za nejmenší jazykovou jednotku. Tyto výhrady však žádné další vydání ne-reflektuje. Vzhledem k ambivalentnímu vztahu Hausenblase k Levého dílu se nabízí otázka, jak editor k přípravě druhého vydání *Umění překladu* přistupoval. Hausenblas svou práci v předmluvě komentuje takto:

Rozhodli jsme se při novém vydání knihy podle možnosti této německé verze využít. Věc ovšem nebyla nikterak jednoduchá. Vyjít paušálně z tohoto vydání jakoby z redakce „poslední ruky“ nebylo možno už proto, že je zaměřeno na jiné čtenáře, čtenáře jiného jazykového společenství, jiné literatury a prostředí. Nebylo však také vhodné naopak jen doplnit první verzi textu o to, čím byl rozšířen a co by z toho mohlo být pro naše čtenáře zvláště zajímavé a s užitekem, protože vedle toho autor pro německé vydání provedl i řadu jiných změn [...].⁶²

Hausenblas zde dodává: „Nemusíme se vším v knize Jiřího Levého souhlasit, už ve vesměs velmi kladných recenzích *Umění překladu* uváděli posuzovatelé různé připomínky [...].“ Dále rovněž připouští, že se nebylo možné vyhnout jisté dávce subjektivního přístupu ve výběru jednotlivostí při kombinování obou verzí. Editor se dle předmluvy snažil eliminovat vlastní formulace, jen v nepatrném množství případů musel původní znění upravit, aby na sebe věty plynule navazovaly.⁶³

K Hausenblasově editorské práci na druhém vydání *Umění překladu* se vyjádřil podnikový ředitel nakladatelství Panorama František Hanzlík v posudku, který zdůvodňuje nominaci Hausenblase za tento počín na cenu Českého literárního fondu. Hanzlík zdůrazňuje přínos dané práce a vyjmenovává úskalí, jež bylo třeba při přípravě druhého vydání ze strany editora překonat. Patřila mezi ně především volba optimálních způsobů navazování a propojení původního textu se zpětným překladem z němčiny bez znatelných švů. V závěru shrnuje: „Prof. Hausenblasovi se podařilo přes všechny problémy, které přinášela práce se dvěma různojazyčnými texty, zachovat jednotu díla, neporušit jeho autentičnost a výrazně zvýšit jeho odbornou úroveň a hodnotu.“⁶⁴

KONFRONTACE PRVNÍHO A DRUHÉHO ČESKÉHO VYDÁNÍ

U druhého, Hausenblasova vydání (1983) můžeme pozorovat snahu o zachování všech myšlenek z první edice (1963), jež se do německého překladu (1969) nedostaly. Patří k nim například výrok Otokara Fischera „[P]řeklad musí být do té míry volný, aby mohl být věrný [...],“⁶⁵ jenž byl v originále zakomponován do pasáže o tvořivém hledání českého ekvivalentu v kapitole „Překladatelství jako typ umění“. Levý zde tento výrok uvádí v souvislosti s překladem mezi češtinou a slovenštinou.⁶⁶

62 Hausenblas in Levý 1983, s. 10.

63 Tamtéž, s. 11.

64 Státní oblastní archiv, Fond nakladatelství Panorama, pořadové číslo 6, složka: Litfond 1979–1984.

65 Levý 1963, s. 51.

66 Levý 1983, s. 85.

Zároveň je patrná Hausenblasova snaha neochudit nové vydání o doplnění, která Levý začlenil do německého překladu. Jak uvádí v předmluvě, o existenci upravené verze pro německý překlad věděl, neměl ji však k dispozici.⁶⁷ Proto tyto pasáže překládal zpětně z němčiny a nepřejímal je z českého přípravného rukopisu. Na rozdíl od kapitoly „Překladačský proces“ (1963), která obsahuje vysvětlení tří fází překladačské práce, je tento text v německém překladu obohacen o znázornění překladačského procesu jako dvojčlenného komunikačního řetězce,⁶⁸ jež Hausenblas přenáší i do druhého vydání (1983).⁶⁹ Stejně tak doplňuje rozsáhlou část z kapitoly „Překlad v národní kultuře“ (1963), jež pojednává o situaci v české překladačské literatuře. Pro druhé vydání (1983) Hausenblas převzal mezinárodní rešerši z německého překladu, zároveň ale zachoval přehled o překladačské literatuře v Československu z originálu (1963).⁷⁰

Hausenblas oproti německé verzi provedl i několik vynechávek, většinou se jednalo o příklady demonstrující ryze německé jazykové jevy a na nich vystavěná překladačská řešení z jiných jazyků. Největší potenciál pro rozhodování, co do nového vydání začlenit, a co z něj naopak vypustit, skýtala kapitola „Die Übersetzung von Theaterstücken“ (česky v druhé edici: „Překládání divadelních her“). Tuto kapitolu Levý změnil nejvýrazněji. Roku 1968 ji jako samostatný text publikoval v článku „Die Übersetzung von Theaterstücken“ v časopise *Babel*. Změnil strukturu, podkapitoly značně rozšířil o další poznatky a dodal řadu nových mezinárodních příkladů, jež nebyly vždy pevně spjaty s německým divadelním a literárním prostředím. Hausenblas se však v některých případech rozhodl rozšíření nezachovat. V kapitole „Die Sprechbarkeit und die Verständlichkeit“ (česky v druhé edici: „Mluvnost a srozumitelnost“) Levý popisuje jednu z možností, jak měřit významovou srozumitelnost či obtížnost souvislého textu divadelních promluv zkušební metodou psycholinguistického cloze testu, spočívající v odhadování vynechaných slov v textu. Navíc je zde podána i statistika, již Levý, jak píše v německém překladu, provedl na skupině českých překladů divadelních her. V německé verzi stojí:

V citovaném Romeově monologu bylo v Topolově překladu správně odhadnuto 39 % slov, v Saudkově 36 % a v překladu Zdeňka Urbánka 32 % vynechaných slov. Vyšlo tedy najevo, že Saudkův překlad, jenž byl obecně považován za komplikovanější, se alespoň v případě tohoto monologu ukázal jako srozumitelnější ve srovnání se stylisticky vytríbenějším překladem Urbánkovým.⁷¹

Hausenblas tuto pasáž přejímá z originálu 1963, stejně tak jako skoro celý text kapitoly.⁷² Výjimku tvoří překlady úryvku ze Shakespearova *Hamleta*, na nichž autor demonstruje překladačská řešení složité syntaxe. Zatímco v prvním vydání figurují ukázky překladů Josefa Václava Sládka a Zdeňka Urbánka,⁷³ v Hausenblasově edici

67 Hausenblas in Levý 1983, s. 11.

68 Levý 1969, s. 33.

69 Levý 1983, s. 42.

70 Tamtéž, s. 219–222.

71 Levý 1969, s. 132.

72 Levý 1983, s. 164.

73 Levý 1963, s. 117–118.

je druhý jmenovaný nahrazen překladem od Břetislava Hodka, i když popis ukazovaného jevu zůstává v obou českých vydáních stejný.⁷⁴ V německé verzi na místě českých překladatelů figurují překladatelé němečtí. Motivace výměny Urbánka za Hodka v Hausenblasově vydání tedy není jasná.

Hausenblas provedl také další změny. Odstranil některé tiskové chyby, jež se vyskytují v německé verzi, například opravil jména Edmond Savory a Theodore Cary⁷⁵ na správná: Edmond Cary a Theodore Savory.⁷⁶ Vyskytuje se tu ale i chybná korekce, jež však mohla být učiněna z rozhodnutí redaktora, nikoliv editora. V kapitole „Die linguistischen Methoden“ Levý vysvětluje rozdíl mezi antiiluzionistickým a iluzionistickým přístupem k překladu a dodává: „Eine abstrakte, **athematische** Übersetzung wäre eigentlich eine Antiübersetzung.“⁷⁷ Adjektivum „athematisch“ česky znamená „atematický“. V druhém vydání *Umění překladu* byl přívlastek „atematický“ vyměněn za „matematický“: „Abstraktní, **matematický** překlad by byl vlastně antipřeklad.“⁷⁸ Při podrobnější rešerši však zjistíme, že toto adjektivum patří do pojmosloví českého strukturalismu, z něž ho Levý do *Umění překladu* převzal.⁷⁹ Z Hausenblasova vydání danou opravu nesprávně převzala třetí edice,⁸⁰ v nejnovějším vydání však opět správně figuruje „atematický“.⁸¹

DALŠÍ VYDÁNÍ UMĚNÍ PŘEKLADU

Z druhé edice (1983) vzešla další dvě vydání *Umění překladu*. V roce 1998 toto dílo publikovalo nakladatelství Ivo Železný. Dle poznámky vydavatele se jedná o přetisk druhého vydání s minimálními edičními zásahy: „Usilovali jsme pouze o odstranění tiskových chyb, vynechávek v textu a drobných omylů — zčásti s přihlédnutím k 1. vydání, zčásti s původních pramenů.“⁸²

V následujícím případě však došlo na straně editora k omylu: V kapitole „Die literaturwissenschaftlichen Methoden“ (česky v druhé edici: „Literárněvědné metody“) Levý uvádí výčet zahraničních publikací zabývajících se překladatelskou analýzou. Figuruje mezi nimi i sborník „Theater im Gespräch“, jenž dle německé verze vyšel v Mnichově a Vídní roku 1963.⁸³ Hausenblas tuto skutečnost přejímá do druhé edice.⁸⁴ Třetí vydání *Umění překladu* však rok opravuje na 1953. Při podrobnější rešerši zjistíme, že sborník „Theater im Gespräch“ sice zahrnuje příspěvky z konferencí Německé dramaturgické společnosti (Die Deutsche Dramaturgische Gesellschaft), jež

74 Levý 1983, s. 163.

75 Levý 1969, s. 13.

76 Levý 1983, s. 15.

77 Levý 1969, s. 32.

78 Levý 1983, s. 40.

79 Grygar 1999, s. 44.

80 Levý 1998, s. 41.

81 Levý 2012, s. 40.

82 Železný in Levý 1998, s. 391.

83 Levý 1969, s. 25.

84 Levý 1983, s. 30.

probíhaly mezi léty 1953 až 1960, publikován byl ale roku 1963.⁸⁵ Správnou informaci obsahuje i nejnovější vydání *Umění překladu*.

To vyšlo roku 2012 v nakladatelství Apostrof a připravil jej Miroslav Pošta. Kromě druhého a třetího vydání přihlížel rovněž k anglickému překladu *Umění překladu* z roku 2011. Kvůli změně dobového kontextu vypustil některé zmínky o marxistické filozofii a revidoval problematická místa se zvláštním zřetelem k cizojazyčným ukázkám, „v nichž se v minulých vydáních vyskytlo nejvíce chyb“.⁸⁶ Jedna z nich se nachází v druhé části *Umění překladu* v ukázce z překladu básně od Alphonse de Lamartine, jež do němčiny vyhotovil Stefan George. Ve verši „Gleich ihnen fröstelnd und das zimmer **brütend**“⁸⁷ muselo být poslední slovo opraveno na „**hütend**“, aby popisovaná slovní hříčka dávala smysl.⁸⁸ V originále z roku 1963 se tento příklad nenachází. Dle editora se chyby v cizojazyčných ukázkách přebíraly z vydání do vydání.⁸⁹

Rovněž byl změněn referenční aparát dle normy ISO 690 a doplněn bibliografický soupis, přepracovaný již pro anglický překlad *Umění překladu*.⁹⁰ Česká vydání z roku 1983 a 1998 obsahují pouze poznámky a rejstřík, bibliografický seznam v nich chybí.

ZAHRAŇIČNÍ RECEPCE UMĚNÍ PŘEKladU

První cizojazyčná verze *Umění překladu*, *Die literarische Übersetzung: Theorie einer Kunstgattung* (1969), se stala stěžejním zdrojem nejen pro druhou českou edici (1983), ale především zprostředkovala Levého myšlenky zahraniční veřejnosti. José Lambert v roce 1991 konstatoval, že německá verze této publikace změnila západní pohled na překladovou literaturu.⁹¹

Levého myšlenky ovlivnily zejména teorii polysystému a manipulační školu. V 70. letech se Levým inspirovala skupina literárních vědců soustředěná kolem Jamese Holmese, jenž obecně disponoval v rámci svých jazykových možností značným přehledem o zahraničním dění v oblasti zkoumání překladu, a jeho dílo svědčí také o znalosti Levého tvorby. Levého reprodukční normě a normě uměleckosti se velice podobají Holmesova dvě základní pravidla pro překlad veršů, který musí splňovat nároky dostatečné podobnosti originálu, aby byl považován za překlad, a zároveň poetické nároky, aby byl stále považován za báseň.⁹²

Hlavní představitel teorie polysystému Gideon Toury, kterému je v západní translatoologii připisováno prvenství v zavedení pojmu „norma“ do teorie překladu, však ve svém torontském interview roku 2003 uvedl, že se s Levého pojmem překla-

85 Kitzbichler — Lubitz — Mindt 2009, s. 394.

86 Pošta in Levý 2012, s. 343.

87 Levý 1969, s. 243.

88 Levý 2012, s. 279.

89 E-mailová korespondence s Miroslavem Poštou, 31. 7. 2020.

90 Bibliografický soupis v nejnovějším českém vydání (Levý 2012, s. 345–355) se shoduje s tím, jenž je uveden v anglickém překladu *Umění překladu* (Levý 2011, s. 301–309).

91 Jettmarová in Levý 2012, s. 8–9.

92 Šmrha 2015, s. 23–24.

dové normy seznámil v roce 1974 prostřednictvím disertace svého školitele Itamara Even-Zohara.⁹³ Z Levého teoretických stanovisek vyšel i André Lefevere, zakladatel manipulační školy, jež se od teorie polysystému odštěpila v 80. letech. S odkazem na Levého Lefevere připomíná nutnost překladatelovy znalosti vlastní literatury, která mu umožňuje v ní „vyplňovat“ mezery.⁹⁴ Tato myšlenka odpovídá výkladu, který Levý podává v kapitole „Dvojnásobný vztah k původní literatuře“.

Inspirace Levým je patrná i u jiných překladatelských škol a teoretiků. Už dříve zakořenil v nizozemské škole (Low-Countries School) a tzv. nitranské škole.⁹⁵ Na *Umění překlada* odkazuje rovněž zakladatel lipské školy Oto Kade, a to nikoli na jeho německou, nýbrž na českou verzi z roku 1963. Tuto knihu považuje za nejvýznamnější pokus o teorii literárněuměleckého překlada.⁹⁶

To, co Levý nabídl v *Umění překlada*, vznikalo v podstatě současně s teoretickými tezemi Georga Mounina, Johna Catforda a Eugene Nidy v polovině 60. let.⁹⁷ Levého dílo však zůstávalo dlouhou dobu v ústraní, a to především z několika důvodů. Prvním z nich byla politická situace, jež v době publikace prvního i druhého českého vydání *Umění překlada* výrazně omezovala akademickou interakci za hranicemi východního bloku. Nedostupnost Levého děl plynula rovněž ze skutečnosti, že byla sepsána v češtině, tedy minoritním jazyce. Další vysvětlení nižší obeznámenosti s Levého teorií nalezneme v jejím chybném historicko-teoretickém zařazení do kontextu západní translatologie. Levý v zásadě nezapadá do chronologické linie paradigmatických obrátů, protože je poněkud předstihl jak teoreticky, tak především metodologicky. Teoretický základ dal *Umění překlada* český strukturalismus, jehož podstata však byla v západní translatologii interpretována zkresleně, většinou jako pokračování ruského formalismu. Levého sice v mainstreamové translatologii najdeme jako autora rozhodovacího procesu, ale pod hesly: „norma“, „funkce“ a „ekvivalence“ už jeho jméno nefiguruje.⁹⁸ V jedné z největších translatologických encyklopedií, *International Encyclopedia of Translation Studies*, se na Levého odkazuje celkem 45krát, většinou v souvislosti s anglickým překlada statě *Překlad jako rozhodovací proces (Translation as a Decision Process)*.⁹⁹

PŘEKLADY UMĚNÍ PŘEKLADU DO DALŠÍCH JAZYKŮ

Ačkoliv byl „dosavadní ‚anglický export‘ českého strukturalismu a Levého myšlenek velmi skrovný, přesto se Levého teorie dovede nejen vyrovnat s posledními obraty v humanitních vědách, ale nabízí i otevřený výhled do budoucnosti“.¹⁰⁰ Svědčí o tom

93 Jettmarová 2016, s. 106.

94 Šmrha 2015, s. 40.

95 Jettmarová 2016, s. 7.

96 Benešová 2019, s. 19.

97 Jettmarová 2016, s. 9.

98 Tamtéž, s. 95–99.

99 Schultze 2015, s. 109.

100 Jettmarová 2016, s. 95.

skutečnost, že v posledních letech dochází k renesanci zájmu o postuláty myslitelů slovanské provenience, české teorie překladu nevyjímaje.¹⁰¹

V posledním desetiletí bylo *Umění překladu* v různé míře překládáno do dalších cizích jazyků. Roku 2011 Patrick Corness a Zuzana Jettmarová toto dílo zprostředkovali do světové lingvy francy — angličtiny. Překladatel a redaktorka při vytváření anglické verze vycházeli z druhé české edice Karla Hausenblase a německé verze. Přihlíželi ale také k některým pasážím ruského vydání.¹⁰²

V roce 2011 se rovněž objevuje překlad první části *Umění překladu* do portugalštiny, jež v rámci své disertační práce vyhotovil Filipe Mendes Neckel, přední propagátor Levého díla v latinskoamerické translatologii. Neckelův překlad byl publikován ve dvojjazyčné zrcadlové verzi. Překladatel se rozhodl držet Schleiermacherovy metody, založené na věrném překladu, a vycházel pouze z německé verze, které v tomto případě propůjčil status originálu. Proto se rozhodl příklady nesubstituovat portugalskou analogií. Ukázky z německé literatury nechává v původním znění, pouze do poznámky pod čarou doplňuje jejich portugalský překlad. Roku 2013 byly vybrané kapitoly *Umění překladu* přeloženy také do španělštiny a publikovány v antologii *Jiří Levý: Una concepción (re)descubierta*, zahrnující několik dalších Levého článků a statí, které přeložili Jana Králová a Miguel Cuenca Drouhard.¹⁰³ Již roku 1994 však Levého myšlenky zařadil do díla *Textos clásicos de la teoría de la traducción* Miguel Angel Vega, a zprostředkoval tak jejich recepci ve španělsky mluvících zemích. *Umění překladu* se mu do ruky dostalo v německém jazyce.¹⁰⁴

Levého *Umění překladu* dnes v zahraničí poutá stále větší pozornost. Především díky anglickému překladu Levého teorie proniká taktéž do Číny. V roce 2019 vyšla v čínském nakladatelství Shanghai Foreign Language Education Press anglická verze *Umění překladu* s předmluvou v čínském jazyce.¹⁰⁵ Na africkém kontinentě anglickou verzi tohoto díla využívají například posluchači překladatelských seminářů na University of Dar es Salaam v Tanzanii a University of Namibia.¹⁰⁶ V Latinské Americe se myšlenky Levého stěžejního díla etablovaly nejen v Brazílii, ale také Kolumbii, kde Levého do své antologie *Reseña de libro: Introducción a la traductología: Autores, textos y comentario* zahrnuje Sergio Bolaños. Uvádí zde všechny kapitoly z první části *Umění překladu*, vyjma kapitol „Překlad divadelních her“ a „Překlad jako problém literárně-historický“.¹⁰⁷

101 Králová in Mračková Vavroušová 2018, s. 144.

102 Jettmarová in Levý 2011, s. XVI–XXV.

103 Mračková Vavroušová 2018, s. 147–149.

104 Marksová 2015, s. 16–18.

105 Dokládá to například článek: Cong Lin, *Jiri Levy's Conception of Translation*. [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <http://qikan.cqvip.com/Qikan/Article/Detail?id=1002270088>; nebo anglická verze *Umění* v čínském nakladatelství Shanghai Foreign Language Education Press: <https://www.amazon.com/Art-Translation-Jiri-Levy/dp/7544657604> [online]. [cit. 12. 2. 2020].

106 Ústní sdělení garantů překladatelských kurzů, Kristomuse Faraji v Tanzanii a Marianne Zappen-Thomson v Namibii, získaná během badatelských pobytů v obou zemích v letech 2018 a 2019.

107 Bolaños 2016, s. VII–XV.

ZÁVĚR

V tomto článku byly nastíněny osudy *Umění překladu* Jiřího Levého počínaje padesátými léty minulého století a druhým desetiletím tohoto století konce. K publikaci prvního vydání *Umění překladu* v roce 1963 vedl autorův dlouhodobý interdisciplinární výzkum, jehož průběžné výsledky se odrážejí v člancích, přednáškách, skriptech i ručně psaných poznámkách. Dalším důležitým krokem v genezi Levého klíčového díla se stalo jeho uvedení do zahraničí, a to nejprve pro německé a ruské publikum. Protože byl originál silně spjat s českým literárním a kulturním prostředím, zahrnovala jeho adaptace pro cizojazyčná vydání řadu specifík, jež se týkala obsahu díla i okolností, za kterých překlad vznikal. První zahraniční verze *Umění překladu*, jeho překlad do němčiny, sehrála stěžejní roli především ze dvou hlavních hledisek; poprvé odhalila Levého teoretické teze a pojmy světové veřejnosti a stala se spolu s českým originálem předlohou pro druhé vydání *Umění překladu*, jež připravil Karel Hausenblas roku 1983. Práce na druhé edici tedy byla rovněž pozoruhodná, neboť vyžadovala relevantní kombinaci obou verzí, překlad vybraných pasáží z němčiny do češtiny a zároveň určitou míru korektorské práce. Druhé české vydání se pak stalo základem dvou následujících. Z politických i jazykových důvodů zůstávalo Levého dílo pro světovou translatoologii dlouho téměř nedostupné. V posledním desetiletí však dochází k jeho renesanci, a to mimo jiné díky novým cizojazyčným vydáním.

Tento článek vznikl s finanční podporou grantu poskytnutého GA UK č. 68420 s názvem „Překladatelská evoluce *Umění překladu*: Komparativní analýza českého originálu a jeho německého překladu, doplněná o komentáře překladatele ke spolupráci s autorem, Jiřím Levým“, řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Afiliace: Jelizaveta Getta, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

ARCHIVNÍ ZDROJE:

Archiv Masarykovy univerzity, Osobní fond Jiřího Levého, B 34 — Poznámky k teorii překladu, Karton 1–4.

Archiv Univerzity Karlovy, Osobní fond Karla Hausenblase.

Státní oblastní archiv, Fond nakladatelství Panorama, pořadové číslo 6, složka: Litfond 1979–1984.

LITERATURA:

Benešová, Rút. *Oto Kade a jeho přínos translatoologii*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Praha, 2019.

Grygar, Mojmir. *Terminologický slovník českého strukturalismu: Obecné pojmy estetiky a teorie umění*. Brno: Host, 1999.

Hausenblas, Karel. „Překládání a teorie literatury (Nad knihou J. Levého *Umění*

překladu)“. *Česká literatura*, 13, 1965, č. 2, s. 155–168.

Hausenblas, Karel. „Styl a překlad“. *Dialog*, 11, 1968, č. 1, s. 13–36.

Jettmarová, Zuzana. „Bibliografie Jiřího Levého“. *AUC Philologica — Translatologica Pragensia*, 2018, č. 2, s. 185–198.

Jettmarová, Zuzana. *Mozaiky překladu*. Praha: Karolinum, 2016.

- Kitzbichler, Josefine — Lubitz, Katja — Mindt, Nina. *Theorie der Übersetzung antiker Literatur in Deutschland seit 1800*. Berlin: Walter de Gruyter, 2009.
- Kittel, Harald (ed.). *Übersetzung: An international encyclopedia of translation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2011.
- Levý, Jiří. „O některých zákonitostech překladatelské věrnosti“. *Slovo a slovesnost*, 14, 1953, č. 2, s. 63–80.
- Levý, Jiří. „Překladatelský proces — jeho objektivní podmínky a psychologie“. *Slovo a slovesnost*, 16, 1955, č. 2, s. 65–87.
- Levý, Jiří. „Umělecké otázky překladu“, *Česká literatura*, 5, 1957, č. 4, s. 379–401.
- Levý, Jiří. *Úvod do teorie překladu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.
- Levý, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963.
- Levý, Jiří. *Západní literární věda a estetika*. Praha: Československý spisovatel, 1966.
- Levý, Jiří. „Die Übersetzung von Theaterstücken“. *Babel*, 14, 1968, č. 2, s. 77–82.
- Levý, Jiří. *Die literarische Übersetzung: Theorie einer Kunstgattung*. Přel. Walter Schamschula. Frankfurt am Main — Bonn: Athenäum Verlag, 1969.
- [Levý, Jiří] Levý, Irži. *Iskusstvo perevoda*. Přel. Vladimir Rossels. Moskva: Progress, 1974.
- Levý, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Panorama, 1983.
- Levý, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.
- Levý, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012.
- Levý, Jiří. *The Art of Translation*. Přel. Patrick Corness. Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- Levý, Jiří — Ilek, Bohuslav. *Kapitoly z teorie a metodiky překladu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.
- Marksová, Romana. *Miguel Angel Vega a jeho přínos k rozvoji translatologie*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta: Praha, 2015.
- Mračková Vavroušová, Petra. „Soudobá recepce díla Jiřího Levého ve Španělsku a Iberoamerice“. *AUC Philologica — Translatologica Pragensia*, 2018, č. 2, s. 143–153.
- Popovič, Anton. *Originál — preklad: Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran, 1983.
- Schultze, Brigitte. „Jiří Levý's Contribution to Translation Studies as represented in the De Gruyter Encyclopedia Übersetzung, Translation, Traduction“. *AUC Philologica — Translatologica Pragensia*, 2015, č. 3, s. 105–112.
- Šmrha, Jan. *André Lefevere a jeho manipulační škola*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta: Praha, 2015.

